

VERSLAG VAN EEN GEDEELTE VAN DEN VELDTOGT IN BELGIË,
IN HET NAJAAR VAN 1830.

BIJDRAGE TOT DE KRIJGSGESCHIEDENIS VAN DIEN TIJD.

(INGEZONDEN.)

Bij de plaatsing van dit Artikel brengen wij den geachten inzender, zoowel als den oorspronkelijken schrijver onzen dank toe, dat hij die bijdrage tot de kennis der gebeurtenissen van die dagen in België, wel aan ons Tijdschrift heeft willen afstaan. Zooals onze lezers in de aantekening van het slot kunnen zien, is het stuk eene copie van een brief, om zoo te zeggen op het oogenblik en op de plaats zelve geschreven, en naar ons inzien heeft de inzender zeer wel gedaan, er geen woord aan te veranderen, en er geheel en al den geest van die dagen in te laten heerschen. Moge er dan ook al hier en daar eene uitdrukking in voorkomen, die in onzen tijd, nu de breuk tusschen ons en onze zuidelijke naburen meer en meer geheeld en gepleisterd wordt, niet meer zoo aan de orde van den dag zijn als toenmaals, de tinten, over de geheele schilderij verspreid, zijn er des te juister en levendiger door.

Een wensch kunnen wij bij de plaatsing van dit stuk niet onderdrukken; namelijk, dat deze regelen eene opwekking mogten worden voor zoo velen, die de gebeurtenissen van die dagen hebben bijgewoond, om datgene, wat zij daarvan kunnen mededeelen niet verborgen te houden, en zodoende met zich in het graf te nemen. Wat een vierde eener eeuw geleden is, begint langzamerhand tot de geschiedenis te behooren, en menige bijdrage zou nog in het licht kunnen gegeven worden, hetzij uit nog bestaande aantekeningen, hetzij uit nog levendige herinneringen, die voor de ware kennis van dat tijdperk van het uiterste gewigt kon wezen. In het ware belang der zaak, bevelen wij dit onderwerp ten dringendste aan, niet alleen aan hen die deelnemers waren aan de gebeurtenissen van die dagen, maar ook aan de jongere onder onze wapenbroeders, die welligt uit de rijke schatkamer van de herinneringen der meer bejaarden, stoffe genoeg voor een uitgewerkt geheel kunnen vinden, tot welks zamenstelling de laatsten vaak minder geneigd zijn.

De Redactie.

Zoo als bepaald was, zou de 7de afdeling infanterie gedurende de maand September een gedeelte van het kamp bij Amersfoort uitmaken; maar ten gevolge van den opstand in Brussel, verviel het kampéren en kregen wij bevel, ons op den 2^{den} September met allen spoed op marsch te begeven naar Venlo, en verder naar Maastricht.

Het 2de bataillon (1) vertrok dan, op wagens en karren, den 2^{den} uit Deventer (omstreeks 8 uur 's morgens) en trok dag en nacht door tot Venlo, den marsch nemende over Arnhem, Nijmegen, Grave en Boxmeer. Te Arnhem laat in den namiddag aankomende, hadden de soldaten even den tijd wat vleesch met gekookte spijzen te eten, zijnde dit reeds in Arnhem vóór onze komst gereedgemaakt; en, na de verwisseling van wagens en karren, reden wij weder voort. — Te Nijmegen duurde het lang eer al de wagens en karren over de Waal waren; het was 's nachts ruim 12 uren, toen wij vereenigd stonden op den weg naar Grave. Men zette de reis verder voort, en het was 's morgens 5 uren, als wij met het bataillon in de Graaf waren. Daar kregen de soldaten een ververschingsbillet voor anderhalf uur, en de officieren gingen in een logement, alwaar zij, in plaats van een ontbijt, 's morgens een soupér gebruikten. Dit kwam, omdat de officier, die een dag als kwartiermaker vooruitgezonden was, vermeend had dat wij daar 's avonds zouden aankomen, en daarom een soupér besteld had. Dit was nu opgewarmd en smaakte, ofschoon wij 's morgens goed van eetlust waren, vrij slecht. — Een paar uur in Grave stil geweest zijnde en andere karren gekregen hebbende, trokken wij op Boxmeer; hier in den voormiddag aankomende, gaf men den soldaten ververschingsbilletten. Wij officieren nuttigden wat vleesch en brood in een logement; en in dien tijd werden onze karren verwisseld. Met de wagens hield het bijna al op te Arnhem; zij stooten minder dan de karren. Vervolgens werd de reis voortgezet tot Venlo, alwaar het omstreeks middernacht was, eer wij met het bataillon waren overgevaaren en op de markt vereenigd stonden. De karren bleven, even als vóór Grave,

(1) Dit bataillon was zamengesteld als volgt:

Majoor Bⁿ. A. N. VAN AERSEN BEIJEREN VAN VOSHOL. 1° Lt.-Adjt. J. F. VLEUGELS. 1° Lt.-Kwart. H. W. BUDDE. 1° Komp. Kapt. B. J. BROUSSON. 1° Lt. A. VAN DER LAAN. 2° Komp. Kapt. W. G. CLIGNET, opgevolgd door Kapt. J. F. DITT. 1° Luit. G. W. L. DE PETIT. 2° Luit. W. C. WEIER. 3° Komp., Kapt. O. J. VAN ZUTPHEN. 2° Luit. P. C. DE WIESE. 2° Luit. J. SCHNEBBELIE, als kadet-sergt. bij den uitmarsch, 14 Sept. tot officier benoemd. 4° Komp., Kapt. L. R. J. PATERNOSTRE DU MONT-LION. 2° Luit. W. J. BRUGGEMAN. 2° Luit. L. C. BEHR, (insgelijks den 14 Sept. benoemd). Het bataillon zal bij den uitmarsch ongeveer 500 man sterk zijn geweest.

A. v. W.

aan de andere zijde der rivier. Te Venlo werd het bataillon ingekwartierd, en bleef daar tot den 5^{den}. Het was een groot genoeg, na zoo dag en nacht op karren geschokt te zijn, eens behoorlijk te kunnen uitrusten.

Den 5^{den} des namiddags verlieten wij Venlo. De Maas overgevaaren zijnde, en ieder soldaat van het noodige getal scherpe patronen voorzien zijnde, paktten wij ons weder op karren, en reden voort tot Maaseijk; het was nacht toen wij aldaar aankwamen. Daar was, op last van den vooruitgemarscheerden officier, brood, bier en kaas bijeengebragt; de geweren werden aan rotten gezet, en daarna op straat aan de soldaten de spijs en drank uitgedeeld. Andere karren daar gereed zijnde, stapten zij er op en reden door tot Maastricht; maar op een half uur van die vesting gingen wij van de karren af, stelden ons in kolonne en marscheerden in die orde binnen, naar de markt, waar eenige oogenblikken te voren ons 1ste en 3de bataillon gekomen waren en vereenigd stonden. Het was 's middags den 6^{den}, toen wij daar aankwamen. Het duurde vrij lang, eer wij ingekwartierd waren, dewijl reeds overal troepen waren, namelijk de 7de, de 8ste, de 14de, en twee bataillons van de 12de afdeeling infanterie; voorts nog twee bataillons artillerie, een bataillon mineurs, het 5de regiment dragonders, en daarenboven, buiten Maastricht, gekantonneerd de afdeeling kurassiers N°. 2.

Drie dagen ingekwartierd zijnde in een logement, huurde ik een kamertje, daar wij meenden nog verscheidene dagen te zullen blijven. Maar den 11^{den} verliet onze afdeeling Maastricht, en marscheerden wij naar Tongeren, waar wij om en bij werden gekantonneerd. Het 2de bataillon werd in de navermelde dorpjes en gehuchten verdeeld, als: Overepen, Neerepen, Gors op Leeuw, Vliemaal over de Beek, Jesseren en Kermel. De 1ste kompagnie, waarbij ik ben, kwam te Gors op Leeuw. Hier waren de soldaten in 't algemeen zeer tevreden, en de officieren niet minder, zijnde op twee fraaije kasteelen gelogeerd. Op den dag eenige appels gehouden en wat geëxerceerd hebbende, bragten wij den overigen tijd door met jagen, wandelen, lezen, en 's avonds een partijtje ombre. Voorts werd er bij ons smakelijk opgedischt. Dit waren wel onze wittebroodsdagen. In het laatst kregen onze kantonnementen een lastige dienst, doordien om den anderen dag het bataillon een piket, bestaande uit 100 man met 1 kapitein en 2 luitenants, naar Tongeren moest geven, dat 2 uren van mij van daan was: eens is mij die dienst te beurt gevallen. Op dezen voet bleef het vrij rustig voortgaan, toen wij eensklaps vernamen dat er eene wacht van het 1ste bataillon onzer afdeeling, te Oreije (prov.

Luik gelegen, door een hoop muitelingen verraderlijk overvallen was, waarop wij order in de kantonnementen kregen, 's nachts in schuren zamen te trekken, om niet in de kwartieren overvallen te worden en beter tegen eenigen aanval bestand te zijn. Doch dit duurde maar een paar dagen, toen er een order in de verschillende kantonnementen van het bataillon kwam, om ons allen 's morgens den 25sten te Overepen te bevinden, gelegen aan den straatweg tusschen Hasselt en Tongeren; ten einde van daar met het geheele bataillon, over Tongeren naar Borgloon te marscheren.

Ofschoon men in de dorpen, waar wij gelegerd waren, naar ik gis, ons eerder onverschillig, dan juist bijzonder tegen ons ingenomen was, zoo werd ik toch, met het vallen van den avond, op het laatst opmerkzaam op enkele zware geweerschoten, welke zich in de omliggende dorpen, om zoo te zeggen, als een echo herhaalden; ook viel er eens te Gors op Leeuw een zwaar schot, waarop ik dadelijk met een paar soldaten op mijn zoek ging, maar den dader niet vond. Ik beschouwde dit als seinen, om onze stelling of iets anders ons betreffende, te doen kennen.

Afscheid nemende van den heer DE WAELMOND, mijn hospes, dacht ik wel dat wij het heel wat minder zouden krijgen dan wij het daar hadden gehad; doch niet, dat wij dadelijk zulk eene groote verandering zouden ondervinden, vooral niet dat wij zoovele vermoeyenissen zouden moeten doorstaan. Ik ondervond het al zeer spoedig. Den geheelen dag gemarscheerd hebbende en 's avonds te Borgloon aankomende, moesten er dadelijk 2 luitenants op wacht, van welke een met 50 man de voorposten, drie kwartier van Borgloon, Broekem genaamd, moet bezetten. Het mijne beurt zijnde om op wacht te trekken, en de oudste zijnde, viel mij dien post te beurt. Broekem, een half uur van Oreije gelegen zijnde, werd het door ieder officier nog al van belang beschouwd; de majoor zelf gevoelde het, gebod mij dat ik mij ferm moest verdedigen wanneer ik werd aangevallen, en ik het bataillon er dadelijk van moest verwittigen; en, in geval ik mij niet langer kon staande houden, dan op het bataillon terug moest trekken. Van een gids voorzien zijnde, terwijl ik onbekend was met de wegen aldaar, trok ik in den avond, dewijl het duister was, door een met holle wegen doorsneden en met struiken bezet terrein, naar Broekem. In een appelboomgaard aankomende, hield ik stand, plaatste op alle wegen in mijne nabijheid schildwachten, liet de helft van mijne overblijvende manschappen om beurten onder de wapens staan, de andere helft op hunne randsels er naast liggen. Ik nam ook een randsel, wikkelde mij in mijn mantel, en legde mij vóór de soldaten op den grond.

Somtijds dommelde ik wel wat, maar was ook telkens ter been, om de schildwachten waakzaamheid aan te bevelen. Zodoende ging de nacht voorbij, en alles liep rustig af. 's Morgens vroeg werd mij door den majoor eene sterke patrouille toegezonden, om te ontdekken of de gemeenschap tusschen hem en mij nog vrij was. De tijd van mijne wacht verstreken zijnde, werd ik door een ander detachement afgelost. Doch de majoor, het gevaarlijke der stelling meer inziende, plaatste weldra het detachement een half uur naderbij; ook was de officier van het detachement, daar een paar uren gestaan hebbende, door een valsch gerucht dat zich verspreidde, van door eene zeer groote magt te worden aangevallen, reeds tot omtrent bij Borgloon teruggetrokken.

Met de wacht ingerukt zijnde, legde ik mij half gekleed op bed, in de hoop een paar uren te kunnen uitrusten; maar naauwelijks had ik een half uur gelegen, of er werd alarm geslagen, want er werd gezegd dat de Luikerwalen aankwamen. Het bataillon nam eene militaire positie aan; men zond eene veldontdekking uit, maar daar was geen vijand bespeurd; en na een uur gestaan te hebben, rukten wij wederom binnen, en ieder ging naar zijn kwartier. Ik hoopte nu wat te rusten, ging weder wat liggen, en dadelijk sliep ik. Maar, even in slaap zijnde, werd ik door mijn oppasser weder wakker gemaakt, roepende mij toe: »Op! op, mijnheer! de Walen zijn nabij." Ik hoorde de alarmtrom slaan en was dadelijk gereed; maar ik kan zeggen, dat het mij hard viel toen op te moeten, — al mijne leden gevoelden het. Nimmer ook ben ik meer vermoeid geweest dan dien dag; ieder was vermoeid, maar ik het meeste; want ik was den vorigen nacht meer dan de helft van den tijd op de been geweest, na den geheelen dag gemarscheerd te hebben, en daarop den geheelen dag weder op de been, — dit was bijna om neêr te vallen; de andere officieren, daarentegen, hadden den vorigen nacht toch gerust. — 's Nachts kwam het bataillon te zamen in groote schuren of stallen en in de kamers van het stadhuis; de officieren lagen dan op wat stroo in een hoek, en daar bragten wij den nacht door.

Den daaropvolgenden dag moesten wij een togt gaan doen langs de kanten van Hex en Oreije, zijnde ons 1ste bataillon in die omstreken mede in beweging, om gezamentlijk een grooten hoop muitelingen, die, volgens berigten, daaromtrent voor eene expeditie op marsch waren, aan te vallen. Maar onze togt was te vergeefs, en wij keerden terug, zonder vijand gezien te hebben. Om aan het marscheren te blijven, en waar ik ook bij tegenwoordig was, moesten de 1ste en 2de kompagnie den volgenden dag een wagen met kruid naar St. Truijen tot bedekking dienen; dit ge-

leide was vrij aanmerkelijk; doch daar de vijand in de nabijheid zwierf, en zoo vele kwaadwilligen al onze bewegingen gadesloegen, zoo was een kruidwagen voor hen nog al van belang om er een coup op te wagen, en dus voor ons geen zaak om dien aan weinige manschappen over te laten. Bij deze gelegenheid hadden wij, door een misverstand, van eene slechte kermis kunnen t' huis komen: te St. Truijen had de kommanderende generaal vernomen, dat de Luikerwalen overal in die omstreken rondzwierven, en zelfs dat zij voornemens waren St. Truijen men 6000 man aan te vallen; daarbij hadden eenigen al verspreid, dat de vijand op den straatweg van Borgloon aankwam en reeds nabij was, hebbende verschillende vaandels bij zich. Op deze tijding rukte de bezetting van St. Truijen uit, en de artillerie stelde zich in batterij, alles wel ingerigt om die aanmarscherende kolonnes hartelijk te begroeten; maar die geheele beweging was op ons gemunt; wij werden in de verte voor de Luikerwalen gehouden, en die roode en witte vlag van den kruidwagen voor de vijandelijke vaandels aangezien. Gelukkig dat zij even nog bij tijds ontdekten, dat wij het waren; anders had men ons de laag gegeven. — Wij bragten vervolgens den kruidwagen in de stad. Na dezen aan den generaal overgegeven te hebben, werd er op de markt te St. Truijen een half uur gerust, en daarop keerden wij terug naar Borgloon.

Eindelijk den 27sten (zoo ik het wèl heb) kreeg het bataillon last om 's middags Borgloon te verlaten en dadelijk op St. Truijen te marscheren. Dit stond ons in zoo verre wel aan, daar wij het nergens zwaarder in dienst konden krijgen dan te Borgloon, en daarenboven St. Truijen veel geregelder en fraaijer stad is. Maar ons verblijf was hier van korten duur: 's avonds aankomende, vonden wij al een bataillon op de markt staan, en intusschen dat er nog meer troepen aankwamen, trok ons bataillon in eene kerk, waar stroo gelegd was om nachtkwartier te houden. De officieren gingen in een logement, na wat gesoupeerd te hebben, gezamentlijk op wat stroo liggen en daar den nacht doorbrengen: dit was om allen op den eersten trosslag gereed te zijn, daar men wist dat de inwoners in het geheel niet welgezind waren; ook bleef, om alle voorzigtigheid in acht te nemen, 's nachts op de markt een bataillon, dat daar ter stede eenigen tijd geweest was, onder de wapens staan.

Tegen den volgenden morgen had zich hier de geheele divisie van den luitenant-generaal CORT-HEILIGERS verzameld. Vervolgens kwamen de generaal-majoor EVERS, de kolonel REUTHER, beide brigade-kommandanten, en de luitenant-generaal CORT-HEILIGERS, die zich thans aan het hoofd zijner divisie stelde. Deze bestond uit: drie bataillons der 7de, drie ba-

taillons der 8ste en één bataillon der 13de afdeeling infanterie, het 3de regiment dragonders en eene batterij artillerie van zes stukken. Met deze aanzienlijke magt marscheerden wij den 28sten St. Truijen uit, den weg nemende op Thienen. Nabij deze stad komende, dacht men niet anders dan dat men de poort zou trachten in te marscheren, daar de stad enige dagen te voren een bataillon van de 13de afdeeling niet had willen inlaten; maar wij verlieten den straatweg, een weg links inslaande. De bataillons welke vóór ons waren, op de hoogte komende, rukten in gesloten kolonne op, en depliojeerden in bataille; onderwijl marscheerden wij en de achter ons volgende bataillons in kolonne voorwaarts; een gedeelte tirailleurs was steeds voor, vurende op de muitelingen, welke, bij de 5000 man sterk, rondom de stad aan dien kant verstrooid stonden. Gelijk even te voren, geloofde men zeker, door deze beweging welke de generaal had laten doen, dat Thienen zou aangevallen worden; maar de kolonne ging verder voorwaarts, en werden de noodige tirailleurs op de flanken gesteld tot dekking daarvan, en, latende Thienen regs van ons liggen, namen wij den weg op het dorp Hougarde aan. Intusschen dreven onze tirailleurs den vijand onder de muren, en eenigen waagden zich-zelfs tot voor de poort. Deze kleine actie heeft aan geen een der onzen het leven gekost, en maar een paar man zijn gekwetst. Bij deze gelegenheid in de kolonnes marscherende, had ik, om zoo te zeggen, niets van de vijandelijke kogels te duchten, doordien wij in een hollen weg waren en maar een enkele kogel er overheen kwam. Vóór dat men te Hougarde komt, hetwelk omtrent een uur van Thienen gelegen is, moet men vele huizen voorbij, welke alle doorzocht werden, want al de deuren en vensters waren gesloten; maar toen wij vooraan in het dorp kwamen, werd er uit een huis geschoten, terwijl de 1ste kompagnie van ons bataillon er voor was. Dit veroorzaakte dat vele onzer soldaten op die deuren en vensters begonnen te vuren, zonder iemand te zien. Door dit vuur hadden de andere luitenant der kompagnie en ik veel kans van geraakt te worden, doordat die officier met eenige manschappen in dat huis ging en ik het daarnevenstaande trachtte in te komen, en men onbezonnen op die deuren en vensters bleef doorvuren, zonder te zien of men er voor was: hier sloten mij de kogelgs langs de ooren.

In Hougarde komende, waren al de huizen gesloten; de meeste ingezetenen waren gevlugt, of voerden tegen ons de wapens. Doch hier en daar zag men een huis openen, waaruit een enkele met een kan bier te voorschijn kwam, om de soldaten te laten drinken. Ik maakte ook van die gelegenheid gebruik, en elk verlangde wat te drinken, daar de avond

reeds begon te vallen en men sedert den ochtend niets gebruikt en den geheelen dag gemarscheerd had. Omtrent een half uur in het midden van het dorp hebbende gerust, moest het 2de bataillon der 7de afdeeling naar buiten, om het geschut te dekken en te gelijktijd het dorp aan eenen kant tegen overvallen te behoeden; zoo als ook een bataillon de andere zijde van het dorp bezette. Deze dienst in den nacht plaats hebbende, en wij den volgenden dag weder moetende marscheren, zoo trok eerste de eene helft van het bataillon op, en tegen middernacht de andere helft; het rustende gedeelte lag op de steenen op straat, maar het waakzame gedeelte stond en tirailleur, dat is: twee aan twee, en op tien à twaalf passen van elkaer in het veld, en maakte zoo een keten van schildwachten uit. Mij trof 's nachts die beurt ten 12 ure, en ik bleef tot het aanbreken van den dag staan.

Nog vóór het aanbreken van den dag, hoorde men bij de verschillende korpsen, door de hoorns, trompetten en trommen, het sein geven van te ontwaken. Die muziek werd de reveille genoemd. Ofschoon ik, 's nachts in de open lucht geweest zijnde, en aanhoudend alle schildwachten langs geloopt hebbende, niet zoo frisch was als iemand die behoorlijk zijne nachtrust heeft gehad, klonk toch de reveille van een korps hoornmuziek mij zoo welluidend en aangenaam in de ooren, en maakte het zooveel indruk op mij, dat ik aan den doorgebragten nacht niet meer dacht. Eenige oogenblikken daarna werden op nieuw de trommen, hoorns en trompetten gehoord, de korpsen vergaarden zich, de tirailleurs rukten bij hunne bataillons in, de divisie nam den marsch aan; maar... waarheen? Dit wist, de generaal uitgezonderd, niemand; en de dorpen en wegen aan te wijzen, waar wij, om 's avonds aan onze bestemming te komen, zijn doorgetrokken, kan ik wel gissen, maar niet met zekerheid doen.

Ten einde de kolonne niet onverhoeds aangevallen konde worden, werd er ter zijde, de geheele kolonne langs, op een afstand van vier- à vijfhonderd passen, naar de gesteldheid van het terrein, eene lijn dragonders en infanterie en tirailleur geplaatst, welke den marsch der troepen in die stelling moesten volgen. Van dit gedeelte was ik ook; maar ik kan zeggen dat onze troepen geen vermoeijender marsch hebben gehad dan dien dag, en wel het meeste diegenen waarbij ik mij bevond. De grond was hier zeer heuvelachtig en daarbij kleijig en zwaar. Eene bijzondere route werd er door de divisie genomen: zij marscheerde niet over straatwegen, maar altoos door diepe en holle wegen in het land, en somtijds over kleine veldwegen. De dorpen werden ter zijde gelaten, slechts een of twee kleine dorpen kwamen wij door. De tirailleurs hadden

geen weg te volgen, maar wel de directie der kolonne, welke dikwijls door de diepte der wegen niet te zien was. Wij liepen over het bebouwde land en langs struiken en heuvels heen; tweemaal moesten wij zulk eene steilte af en dan weder op, door een paar zeer diepe holle wegen die wij dwars over moesten, zoodat de soldaten, hunne geweren en randfels dragende, meenende dat het niet zou gaan. Ik zeide, het moest, gleeed wat, kroop op handen en voeten den anderen kant weder op, en terstond werd ik door hen gevolgd. De dragonders moesten intusschen een kwartier uurs om, en kwamen in den draf weder bij ons. Twee- of driemaal werd er halt gehouden en gerust. Het gebrek aan eten en drinken begon men al streng te gevoelen; want velen hadden niets gebruikt sedert den vorigen avond, en zelfs waren er die niets hadden gehad sedert den vorigen ochtend. Terwijl er gerust werd midden in het veld, en bijv. dicht bij een akker met knollen, werd daarvan soms wel een vierde gedeelte opgegeten. De dorpen welke men doortrok, waren vooreerst niet in staat om zooveel menschen te voeden, en daarbij waren meestal de huizen gesloten en door de menschen verlaten, zijnde die grootendeels naar Leuven en Brussel getrokken. Van den hongre had ik niet lang te lijden, want in de rigting welke ik zijdelings volgde, waren enkele huizen in de nabijheid, en vele soldaten liepen er heen om brood vragende, en kwamen soms met heele brooden en stukken ham terug. Het eerste brood dat rondgedeeld werd krijgende (een stuk niet grooter dan een vingerlid), verkwikte mij zeer. Ik kreeg naderhand meer, zelfs boter en ham, zoodat mij de hongre niet meer plaagde; voor den dorst trok ik somtijds onderweg een knol uit den grond, en die is een verfrischende kost en hielp mij voor den dorst. Wij meer in de gelegenheid zijnde om iets te kunnen krijgen, zoo bragten de soldaten verscheidene brooden naar het bataillon. Voortgaande, kwamen wij in den avond op eene hoogte bij Corbeek, waar wij ons in bataille schaarden. Daar zagen wij over eene vallei, op eene hoogte, een kwartier uur afstands vóór ons, een bataillon van de 8ste afdeeling staan, en zijne tirailleurs aan het vuren op eene wacht van een voorpost uit Leuven, waar men een uur van daan was; en daar begonnen zij hunne bivakvuren te branden. Wij verlieten daarop de hoogte, en door Corbeek heenkommende, stelden wij ons, op eene hoogte, in de rigting van de 8ste afdeeling, waar wij 's nachts bivakeerden, maar geene vuren brandden. Hier en daar werden er uit de huizen bossen stroo gehaald; gewoonlijk dienden die voor de officieren. Hier was het nacht eer wij konden rusten; daarbij had men in den avond eene zware bui regen gehad. De route

welke dien dag was afgelegd, is allervreemdst; wij zagen op een groot half uur rechts van ons, het bosch van Soignies liggen, en zijn ook niet verre van Wavre geweest. De nacht welken wij hier doorbragten, was ook niet om over te roemen, want, wat geslapen hebbende, werd ik van koude wakker, en bevond dan mijn mantel en het stroo dat ik er nog overgetrokken had, geheel doorregend waren, en dat er nog meer regen viel.

Den 30sten 's morgens zeer vroeg, toen het nog duister was, kwam alles in beweging, en de marsch werd aangevangen; maar het was mij onbekend *waarheen*. Men kwam over verschillende velden en andere wegen; somtijds ging het dwars over het land; tweemaal werd op onderscheidene plaatsen eene chaussée overgetrokken in de dwarste; en zoo kwamen wij, na een geduchten marsch afgelegd te hebben, (ik geloof zelfs dat wij door een gedeelte van het bosch bij Ter Vuereu trokken), op den middag te Cortenberg aan, dat op zijn hoogst een paar uren ver van Corbeek is.

Het dorp Cortenbeek ligt aan den grooten weg tusschen Brussel en Leuven, op twee uren afstands van beide. Daar aankomende, stelde zich de 7de afdeeling, op eenige hoogten in het veld, vóór het dorp, met het front naar de zijde van Brussel. De andere troepen waren achter ons, aan een dorp, naar den kant van Leuven gelegerd. De soldaten den geheelen dag niets genuttigd hebbende, dan voor zooveel zich gaandeweg iets voordeed, en hunne legerplaats niet mogende verlaten, zoo werd hun bij ons, door de boeren uit het dorp, het eten in ketels, bakken en emmers gebragt, tegen betaling. De officieren gingen naar een bijgelegen logement (blijvende er echter eenige bij den troep, naderhand afgelost wordende) iets gebruiken, en dit verkwikte ons bijzonder. De manschappen gingen op hun randsel zitten, achter hunne geweren, welke aan rotten waren gezet. Ondertusschen begon het sterk te regenen, zoodat wij door en door nat werden. Een uur gerust hebbende, werd er eene sterke wacht gekommandeerd, om aan alle zijden waakzaam te zijn voor het leger, tegen den vijand. Niettegenstaande wij hier tusschen twee mui- tende steden stonden, waagde men uit geen van beide ons aan te vallen; onze divisie scheen den vijand schrik in te boezemen. Daardoor zijn wij, Thienen uitgezonderd, op onzen marsch nergens verontrust; en 's morgens, den volgenden dag, eene sterke veldontdekking op Brussel uitgezonden zijnde, welke er tot aan de voorstad kwam, was de indruk der vrees op het gelaat der inwoners te lezen.

's Avonds laat verliet het bataillon de hoogte, en wij gingen in schuren den nacht doorbrengen; maar een ander bataillon der 7de afdeeling bleef

buiten. Den volgenden dag 's morgens namen wij onze plaats van den vorigen dag weder in; en daar een paar uren gerust hebbende, kwam op ééns de order dat wij op marsch moesten, en, een eind wegs afgelegd hebbende, vernamen wij, den grooten weg verlatende, dat het nu op Wespelaer aan ging. Dezen dag legden wij geen grooten marsch af, omdat wij zonder omwegen op dit dorp aangingen. Hier kwamen wij op den 1sten October, met het vallen van den avond aan, zonder bijzondere ontmoetingen, en hebbende over een veel vlakker en effener terrein gemarscheerd, dan de vorige dagen. In dit dorp bekwam het bataillon inkwartieringsbiljetten voor éenen nacht, zoo tien à twaalf man bij iederen boer. Wij bleven hier tot op den middag van den volgenden dag; de andere troepen der divisie waren in den omtrek verspreid; elk korps kreeg eene bijzondere bestemming. De 8ste afdeeling keerde kort daarop naar Maastricht terug; het bataillon der 15de afdeeling ging eenigen tijd hierna naar Mechelen; en het 5de regiment dragonders, dat, om zoo te zeggen, bijna geheel uit Brabanders bestond, was nagenoeg totaal opgelost: zeer weinigen er van bleven hun vaandel getrouw.

Den 2^{den} October, na den middag, verlieten wij Wespelaer, en trok ons bataillon alleen naar Mechelen, waar wij vóór den avond aankwamen. Hier zouden wij, volgens het zeggen van den generaal, garnizoen gaan houden en van onze vermoeyenissen uitrusten; ieder stelde er zich, op dat gezegde, het schoonste van voor: de soldaten zouden gekazerneerd worden, de officieren biljetten van inkwartiering krijgen. Ik dacht al, vóór ik er was, eene kamer te huren, even als ik te Maastricht gedaan had, doch waarvan ik maar een paar dagen gebruik had gehad. Maar te Mechelen komende, zag het er heel anders uit dan men zich had voorgesteld. Toen wij op de markt opmarscheerden, stond er een bataillon jagers, dat daar 24 uren bleef staan, om de orde te bewaren; en buitendien waren er nog zware wachten op vele plaatsen in de stad. Behalve de jagers, waren er nog meer troepen. In plaats van biljetten te krijgen, of in eene kazerne te komen, werden wij naar eene manege geleid, welke de dragonders gebruikt hadden. Hier moest het bataillon met officieren en al in; na onze komst, gingen wij dadelijk stroo fourageren, en dat werd door de manege verspreid. Voor de officieren werden eenige bossen stroo in een hoek neêrgelegd. Men lag hier zóó opeengepropt bij elkaër, dat men zich naauwelijks kon bewegen en omdraaijen, of de heele menigte bijna kwam er door in beweging. Den volgenden dag werden er aan de officieren biljetten van inkwartiering gegeven; doch daarvan mogt 's nachts per kompagnie maar éen officier gebruik maken, omdat de

overige bij de soldaten moesten blijven. De majoor bataillons kommandant zijn kwartier digt bij de manege en een schildwacht voor de deur hebbende; maakte er gebruik van; maar de andere officieren bleven in de manege, dewijl de geest in Mechelen, vooral bij het gemeen, niet te best was; ook waren er reeds soldaten, in afgelegen plaatsen der stad wandelende, beleedigd geworden.

Eenige dagen hier geweest zijnde en een biljet in handen hebbende, becroop mij toch de lust om mij te kunnen verkleeden en op een bed te slapen; ik nam dus het besluit, ofschoon het kwartier wat ver van de manege was, er gebruik van te maken. Ik gaf hierop last aan mijn oppasser, om, als er iets te doen kwam, mij uit de manege dadelijk te komen waarschuwen. 's Morgens ontwakende, en mij daarop gewassen hebbende, wat ik anders maar ter halve en op marsch in het geheel niet doen kon, gevoelde ik mij geheel anders, en aangenaam verfrist; doch dat voorregt heb ik maar eens mogen genieten, want twee nachten achtereen mogt niet zijn: daarop kwam ik op de wacht, en eindelijk vertrokken wij.

In Mechelen moest zwaar dienst gedaan worden; één dag tusschen beide had men maar rust, bijv.: van daag bezette men de binnen- en buitenwachten; den den volgenden dag vrij, den dag daarna bivakeerde men op de markt; den dag hierna weder vrij; vervolgens weder op de wacht. De buitenwachten van Mechelen waren niet heel gemakkelijk. Daar was, op een groot half uur van daar, eene wacht aan de Leuvense vaart; hier kon men niet genoeg waakzaam zijn tegen overvalling. Ik heb daar eens de wacht gehad; maar men liet er mij bij abuis 48 uren, omdat men vergeten had die voorpost te laten aflossen. Ik was hier in de open lucht: dit was maar half aardig. In de stad heb ik ook eens de wacht gehad, terwijl men dacht dat er iets te doen zoude komen; er was van ter zijde gehoord, dat het groote magazijn van levensmiddelen des legers zou geplunderd worden, en dat eenige deserteurs en bedienden in dit gebouw den aanval zouden besturen. Om hen nu wél te ontvangen, werd er een detachement van 25 man, gekommandeerd door een officier (dit haantje viel mij te beurt), in hinderlaag achter eene poort geplaatst; maar of wij verklapt zijn geworden, of dat de magazijnmeesters zich beangst hadden, kan ik niet zeggen: althans, er viel niet het minste voor.

In deze stad een dag of tien geweest zijnde, vertrokken wij naar Sas van Kampenhout, en losten daar af het 5de bataillon onzer afdeeling, in zijne voorpostendienst, welke zeer zwaar was; echter had dat bataillon geene ontmoetingen met den vijand gehad. De wachten werden van daar

mitgezet aan de vaart op Leuven en bij het dorp Wespelaer, beide een half uur van het bataillon, dat zijne stelling aan de sluis van dezelfde vaart had. Hier was eene borstwering door de soldaten opgeworpen, en stonden twee sectiën geschaard. Van deze voorposten moest men alles gadeslaan en was de grootste waakzaamheid noodig, als van alle zijden met bosschen omringd zijnde; en daar de inwoners met de plaatsing onzer posten en de kleine wegen en paden daarop loopende bekend waren, konden zij den muitelingen de geschiktste zijde aanwijzen om ons aan te vallen.

Twee kompagniën (d. i. de helft van een bataillon) hier dagelijks in dienst moettende, werden dadelijk bij onze aankomst de 1ste en 2de kompagnie hiertoe gekommandeerd. De 1ste kompagnie bezette de wachten aan de voorposten, en de 2de kreeg het piket dat aan de sluisbrug bleef, en een detachment met één officier plaatste, op eenige honderd passen van den straatweg naar Leuven, over de brug. Ik kwam aan de voorpost bij Wespelaer; maar er viel gedurende mijne wacht niets voor. Den volgenden nacht had men dan zoogenaamd rust; de twee rustende kompagniën waren dan in twee groote schuren verzameld, — de eene helft op de randsels wakker, de andere helft kon met het geweer in den arm liggende, slapen; — men loste elkander beurtelings af. De geweren waren tot heden toe altijd geladen. Den dag daarna kwamen die twee gerust hebbende kompagniën dan weder in dienst; alsdan kreeg dikwijls die welke vroeger op piket was geweest, de wacht, en die de wacht had gehad, het piket. Met het aanbreken van den dag moest de luitenant van het piket dat aan den straatweg stond, met eenige manschappen eene veldontdekking doen naar den kant van Leuven: dit togtje maakte ik ééns, maar ontmoette geen vijand. Den volgenden dag had ik weër rust; maar 's avonds hoorden wij aan de voorposten eenige schoten vallen, doch, daar zulks spoedig eindigde, was het van geen gevolg. Evenwel waren wij allen hierdoor eenige oogenblikken in beweging geweest. Den anderen morgen werd het vuur aan de voorposten met meer hevigheid hervat, en onze wachten waren uit het bosch aangevallen; maar zij begaven zich gedeeltelijk ook in het bosch en dreven den vijand er uit. Van hunnen kant weet men niet of zij manschappen verloren hebben; van onze zijde werd een korporaal door een kogel in het been getroffen. Tegen den middag kwamen de 1ste en 2de kompagnie in dienst; de 1ste kompagnie had de voorpostenbeurt en ik kreeg weder de wacht bij Wespelaer, en aflossende dat gedeelte der 4de kompagnie, hetwelk vurende was geweest: de muitelingen waren inmiddels teruggetrokken.

Daar aankomende, nam ik alle voordeelige positiën op welke tot verdediging konden dienen, meenende met grooter magt aangevallen te zullen worden, dewijl het gerucht zich verspreidde, dat aan de andere zijde van Wespelaer twee- à driehonderd muitelingen stonden, en ik slechts omtrent veertig man had. Met den avond vooral verdubbelde ik mijne aandacht, omdat het zeer donker was; ik stond met de wacht in de open lucht bij eenige struiken, lag dikwijls met het oor plat op den grond om te luisteren, en mijne oogen gebruikte ik ook zooveel ik kon, om zoo langs den grond naar boven ziende alles in mijne nabijheid te kunnen gadeslaan. Doch geen vijand vertoonde zich, en zeer laat in den nacht ontving ik de order, al de posten in de grootste stilte in te trekken en zonder het minste gerucht terug te trekken op den kapitein, welke een groot kwartier achterwaarts stond, en, de kompagnie te zamen zijnde, het bataillon te volgen, dat reeds Sas van Campenhout verlaten had, en in aanmarsch was op het dorp Muijsen, een groot half uur van Mechelen gelegen. Ruim een half uur gemarscheerd hebbende, kwamen wij bij het bataillon, staande op den straatweg tusschen Sas van Campenhout en Mechelen, en marscheerden wij te zamen naar Muijsen: dit was den 16^{den} October.

De reden dat men zoo in stilte hier henen moest, was, dat men vernomen had, dat de vijand in den nacht om Wespelaer heengetrokken en voornemens was, zijdelings achter ons, het riviertje de Dijle bij Muijsen over te trekken. Om dit tegen te gaan, werd de oever aan onze zijde, in het dorp wél bezet; ook werden de bruggen opgehaald en afgebroken. De 1ste kompagnie had in de positie aan de rivier een dag en anderhalven nacht moeten staan; ik herinner mij nog dat er 's nachts een natte mist viel en het tevens tamelijk vroom, zoodat het geducht koud was.

Den 18^{den} kwam de order dat wij de onaangename positie verlaten zouden, en wij marscheerden nu, zonder vijand gezien te hebben, naar Mechelen, alwaar verschillende korpsen op de markt stonden, o. a. ook de 9de afdeeling. Hier hield men een paar uren rust. Vervolgens verlieten al de troepen Mechelen, naar verschillende plaatsen marscherende. Onze bestemming was Waelhem, waar wij laat in den namiddag aankwamen. Hier stond ons iets te wachten, dat geen van ons allen vermoedde, denkende men nu, zonder vijand te zien, op Antwerpen terug te zullen trekken, in welke meening wij echter zeer bedrogen zijn geworden.

Men gaf ons in dit dorp geen biljetten van inkwartiering, en wij bragten den nacht door op straat. De ligging op de straatsteenen kwam ons, niettegenstaande wij al lang eene goede ligging gemist en het zuur

gehad hadden, toch nog onaangenaam voor. Dadelijk bij onze komst, werd er eene kompagnie gekommandeerd voor het piket, beginnende met de eerste, welke aan den ingang van het dorp werd gesteld en waarvan een sterk detachement met een officier, op eenige honderd passen vooruit, geplaatst werd op den straatweg van Mechelen. Deze dienst werd om de drie uren afgelost, omdat men niet wist hoe lang men blijven zoude, en iedere kompagnie hare beurt diende te hebben. De nacht ging rustig voorbij; men zond aanhoudend patrouilles, tot op een half uur afstand van Mechelen, maar ontdekte niets, dan dat er in die stad veel beweging en geschreeuw was en er somtijds een enkel schot viel. De vijand was er, kort nadat wij het verlaten hadden, ingetrokken; altoos volkomen met onze bewegingen bekend zijnde. De muitelingen gaven zich in de stad aan erge ongeregeldheden, brasserij en dronkenschap over, sloegen van sommige huizen de glazen stuk en plunderden bij den een en ander, zoo als wij vernamen.

De andere kompagnien ondertusschen het piket hebbende gehad, kwam deze dienst in den morgen weder aan ons. De wagens, van de in opstand zijnde plaatsen komende, werden doorzocht; maar eene diligence, omstreeks tien uren zacht komende aanrijden, als daartoe zeker gedwongen, kwamen er eensklaps van achter dezelve eenige muitelingen te voorschijn, en vuurden op de voorste schildwacht. Deze gaf terstond van dit voorval kennis, en meldde almede dat er in de verte eene menigte aankwam en al naderende vuur gaf; en nu gaf de kolonel MONHEMIUS, (toen nog het 1ste bataillon onzer afdeeling kommanderende, welk bataillon ook te Waelhem was, maar op het punt stond om te vertrekken naar Boom, doch welke marsch eenige uren was uitgesteld), order om met een detachement van het piket, dadelijk den vijand, die op den straatweg aankwam, te gemoet te trekken: deze taak werd mij opgedragen. Ik stelde mijne manschappen alle en tirailleur: één deel regts, één deel links van den straatweg, en beval hun, de beweging die ik op den straatweg zou houden getrouw te volgen, en rukte daarop dadelijk voorwaarts. Bij twee huizen aan den straatweg komende, ter hoogte waar de eerste muitelingen geweest waren, doorzocht ik die, om niet in den rug aangevallen te worden; maar vond er, de bewoners uitgezonderd, geen mensch in, — waarop ik langs de boomen den weg vervolgde, terterwijl door de muitelingen sterk op ons gevraagd werd, hetgeen wij even zoo beantwoordden. Toen hadden zij geen lust om te blijven staan, trokken al vurende terug, hielden eenigen tijd stand bij kleine steenen bruggen op den straatweg; maar wij deden hun die stellingen telkens

verlaten. Twee zulke bruggen hadden wij reeds bereikt, — toen er eene stellige order kwam van niet meer te vuren, noch verder voort te gaan. Ondertusschen was de andere 1ste luitenant der kompagnie met zijne manschappen, vervolgens de kapitein, welke zijdelings met mij in communicatie geweest waren, maar geen vijand vernomen hadden, aan mij achter aangesloten; desniettegenstaande, hield ik het bevel, omdat ik mij vooraan bevond.

Moeijelijk was het voor mij de soldaten stand te doen houden, zoo vurig wenschten zij den vijand te vervolgen. Ik zelf verlangde hen nog een kwartier, ja tot Mechelen terug te drijven. De vijand, ons stand ziende houden, kwam al vurende weder opzetten en naderde meer en meer, komende met eenige belgische vaandels vooruit, roepende en scheldende in het fransch tegen ons, want het waren Franschen en Luikerwalen. Zoo werkeloos te blijven staan, viel mij zwaar; hen al nader op ons ziende aankomen, terwijl ik mij van de aanwezigheid der tirailleurs zijdelings van mij verzekerd had, hetwelk de kolonel, die ver achterwaarts stond, welligt niet dacht, wachtte ik niet langer naar orders, maar riep het »voorwaarts” uit. De vijand, ziende ons al vurende op nieuw aankomen, ging ras terug al vurende; hebbende veel meer moed om in huizen en verborgen plaatsen, waar men hem zelfs niet zien kon, dan in het open veld ons te staan. Op deze wijze hadden wij hen nog ééne steenen brug doen verlaten, waar zij zich den tijd niet gunden een’ doode mede te nemen. Toen was de vijand ver genoeg geweken; de kolonel gaf ook last, op Waelhem terug te trekken, daar men toch niet van zins was Mechelen aan te tasten. De vijand, ons ziende achteruitgaan, kreeg moed om ons te vervolgen; maar dat brak hem leelijk op. De kolonel had, namelijk, twee veldstukken doen plaatsen op eenige honderd passen vóór het dorp; hoe meer wij achteruit gingen, hoe sterker onze tegenpartij opdrong, totdat zij eindelijk onder het bereik van het geschut gekomen was; toen liet men de manschappen, welke er vóór stonden om die stukken te bedekken, op zijde gaan, en wij gingen regts en links van den weg; daarop werd de vijand met bliken doozen begroet. Dit deed hem spoedig, met verlies van eenige dooden en vele gekwetsten, naar Mechelen terugkeeren. Van mijn detachement zijn er geen gedood, maar vier gekwetst. Ik geloof, te kunnen zeggen dat er dien dag sterk op mij gevuurd is; aan welke zijde ik mij ook bevond, vlogen veel kogels; verscheiden keeren werden de boomen bij mij geraakt, een soldaat naast mij kreeg een schot in den arm; en in het retireren had er een het zóó wel op mij gemunt, dat een boom juist toen ik er voorbij

ging, precies ter hoogte van mijn hoofd werd getroffen, zoodat de schors mij in het aangezicht vloog. Toen de 1ste compagnie bij het bataillon ingेरukt was, nam het achter het riviertje de Nethe eene stelling, waar de weg door een fraaije houten draaibrug met Waelhem verbonden is. Maar deze brug werd dadelijk na onzen overtocht omgedraaid en vastgezet. Een uur nadat wij het dorp verlaten hadden, was de vijand er reeds in; doch er viel verder in den avond en den nacht niets meer voor. Wij waren achter een dijk gelegerd en bragten den nacht door bij groote vuren.

Aan de brug waren de twee veldstukken geplaatst, achter eene soort van borstwering, zamengesteld uit planken en dunne balken, waarbij ook manschappen van ons stonden. Het bataillon was overigens achter den dijk, regts en links van de brug, verdeeld. Aan de brug een logement zijnde, werden er verscheidene manschappen op de bovenkamers geplaatst, om zodoende de brug krachtig te verdedigen, daar men wel dacht dat de vijand die begeerde te veroveren. Aan de andere zijde stonden (staan welligt nog) twee hoekhuizen; daar bezijden nog een groot huis, en verder een molen. De dijk aan 's vijands kant was goed geschikt voor een kruisvuur op ons, en dat was bij ons volstrekt niet: dus was 's vijands positie veel beter dan de onze.

De vijand had zich, den volgenden morgen, al vroegtijdig in die huizen en in den molen genesteld, en begon, omstreeks tegen tien uren, na versterking bekomen te hebben, uit al die huizen en uit den molen, uit de daken en uit alle hoeken en gaten te vuren, voornamelijk op de stukken, om die te demonteren en zoo hun vuur te beletten: want wij beantwoordden hun wèl; hier en daar boorden de zesponders wel gaten door de muren, maar het was moeilijk om er de vensters juist mede te treffen; — echter deden enkele schoten eene goede uitwerking. Dit wederzijdsch vuur, dat vrij hevig was, duurde tot 's avonds, zonder dat er iets beslist was; tegen den avond hoorde men het appel slaan en blazen, en toen trok de vijand af. — Dien dag werd aan onze zijde een korporaal gedood en een paar manschappen gekwetst; van 's vijands zijde wisten wij niet hoe velen er gedood of gewond waren; maar wij zagen er van tijd tot tijd wegdragen, en bemerkten soms wel, door 't ophouden van vuren uit een venster, dat er bij hun hier en daar een ongenoode gast was binnengekomen. Met het vallen van den avond kwam ik op wacht, aan den straatweg naar Antwerpen, bij eene herberg, omtrent een gewerschot van de brug. De nacht liep rustig af; het bataillon brandde echter, voorzigtigheidshalve, geene vuren. Maar den volgenden morgen hoorde men den vijand met hoorns, trommen en trompetten aankomen;

dadelijk nemen zij hunne vorige positie weder in, en wij bemerkten aan hun heviger vuur, dat hunne magt nagenoeg verdubbeld moest zijn. In den loop van den dag vernamen wij bij hen, door naderend getrommel, dat er nog gedurig nieuwe lenden aankwamen: zij ontwikkelden telkens meer magt aan den dijk, ver voorbij onze vleugels. Daarentegen stonden wij maar met drie kompagnïën; de 4de kompagnie was een goed kwartier uur regts gedetacheerd, tot gemeenschap tusschen het 1ste en het 2de bataillon.

Het vuur hield den geheelen dag onafgebroken aan: het was zoo hevig, dat vele officieren, die in fransche dienst geweest waren, zeiden, zulk een aanhoudend en sterk geweervuur nog niet gehoord te hebben. Dien dag had de vijand stellige order, zooals wij daarna vernamen, dat hij des middags de brug moest veroverd hebben en overgetrokken zijn. Ware dit hem gelukt, dan zouden er weinigen van ons de tijding dezer nederlaag hebben kunnen overbrengen. Doch — wat zij ook deden — zij konden niet slagen. Een ding gelukte hun: de borstwering was, door het menigvuldige schieten, ineengezakt en omvergevallen, zoodat de stukken niet dan met het grootste gevaar konden bediend worden. De kanonniërs betoonden inderdaad eene groote mate van onverschrokkenheid: terwijl een van hen reeds gekwetst was, nam dadelijk een ander zijne plaats in en voltooide bijna de lading, — maar een kogel trof hem in het hoofd en deed hem dood ter aarde vallen; een derde, door dit voorval niet afschrikt, nam zijne plaats in, haalde den wisscher uit het stuk, maar had geen tijd om het af te steken, daar hij almede zwaar gewond ter nederviel; daarop kwam de luitenant der artillerie (R. F. DE BRUIJN, sedert 1852 kapitein), nam de plaats van dezen derde in en stak het stuk af; nog niet tevreden daarmede, laadde hij alleen het stuk nog ééns, daartoe langs den grond kruipende, schoot het op nieuw af en trof den molen: en, o wonder! *hij* werd niet geraakt, terwijl men op het stuk de kogels hoorde kletteren en de speeken der raden er van doorboord en versplinterd werden.

Van de zijde des vijands werden op dien dag ook heldendaden gedaan, daar hij de brug volstrekt wilde veroveren. Eenigen hunner plantten de Belgische vlag vóór aan de brug, maar bleven er, door ons geweervuur dood bij liggen; daarop kwamen anderen, namen de vlag op en zetteden haar overeinde, maar vielen ook dood neder; eindelijk kwam nog een troepje, nam het vaandel en zette het nog een voet verder: hiervan keerde er één tot de zijnen weder.

In den avond echter gebeurde er aan onze zijde eene daad, welke,

indien zij in fransche legers had plaats gehad, door bulletins aan de wereld zoude zijn gemeld: Een soldaat (WILLEM BAALINK) bood zich aan het vaandel op de andere zijde te veroveren; hij kleeedde zich geheel uit, sprong naakt in het ijskoude water der rivier, zwom over en liep even voor de brug, greep het vaandel en wierp het naar de overzijde; maar het viel ongelukkig aan onzen kant tegen de brug rakende, in het water, zoodat wij het niet konden krijgen. Hij had niettemin het heldenfeit verrigt, en zelfs nog eenige oogenblikken zich aan genen kant opgehouden, om te zien waar de vijand stond: daarna kwam hij, weder overzwemmende, zonder het minste letsel bij ons terug.

Dien dag op de wacht zijnde, was ik aan geen gevaar blootgesteld; een enkele kogel bragt het wel tot mijne hoogte, maar had toen bijna geene kracht meer. Deze wacht diende om de gemeenschap tusschen het 1ste en 5de bataillon der afdeeling, te Boom en te Duffel geposteed, open te houden, door het gedurig uitzenden van patrouilles en veldontdekkingen derwaarts. Buiten dat was ik niet geheel werkeloos: door de sappeurs eene barikade ter halver wege wordende opgeworpen, om, in geval van retraite, daar nog eenigen tijd stand te kunnen houden, liet ik er boomen naar toe brengen om ze te versterken. Maar het werk moest gestaakt worden, omdat de vijand er sterk op liet vuren. Ik werd het ook gewaar, want voorbijkomende om te zien of de manschappen goed doorwerkten, en willende hen daartoe aanzetten, sloegen de kogels naast mij neêr; een sappeur werd op dat oogenblik boven in het hoofd getroffen; buiten dat, zag ik dezen dag alleen de bloedige uitwerking die de strijd had voortgebracht, doordien er nu en dan zwaargewonden voorbij getransporteerd werden.

Tegen den avond laat, hield het vuur op en werd, omstreeks elf uren, de brug voor Waelhem in brand gestoken, hetwelk eene ontzaglijke vlam deed opgaan. Ook was er order gekomen om laat in den nacht te retireren.

De vijand was, als naar gewoonte, 's avonds weggetrokken, om den volgenden dag den aanval te hervatten; doch tegen het aanbreken van den dag, den 22sten October, verliet ons bataillon in de grootste stilte zijne lang verdedigde stelling, gaande den weg op naar Antwerpen. Ik kreeg toen met mijne wacht de achterhoede, maar werd op den marsch niet verontrust. Door Contich komende, een dorp aan den weg naar Antwerpen, kregen wij van den generaal CORT-HEILIGERS last, ons naar het dorp Edeghem te begeven, dat, voorbij Contich, ter linker zijde van den zoo-genaamden straatweg ligt. Vlak vóór het dorp hield men halt; wij

gingen er niet in, maar bleven daar op een zandweg geposteerd. Daar aankomende, werden er dadelijk wachten geformeerd, welke aan de bosschen die het dorp omringden, post vatteden. Ongeveer een uur hier gestaan hebbende, hoorden wij reeds eenige schoten in die bosschen vallen; want de muitelingen, ons vertrek bemerkte hebbende, waren ons dadelijk gevolgd, en meenden ons daar uit die bosschen te overvallen. Doch zij stieten terstond tegen de wachten, welke hun volle twee dagen beletten een pas voorwaarts te doen, zelfs zóó dat zij zich bijna niet durfden laten zien. Anderhalven nacht bragten wij in het bovengemelde dorp door, zonder de minste beschutting of onderkomen; slechts spreidden wij ons wat stroo dat uit het dorp was gebragt. Mijn mantel kwam mij vooral *hier* wel te pas.

's Avonds laat kwam de order, dat wij 's nachts in stilte zouden opbreken, en zoo marscheerden wij in den nacht van den 23sten op Antwerpen, maar hielden onderweg vóór het dorp Berghem halt, om het 5de bataillon onzer afdeeling in te wachten. Voor Antwerpen komende, moesten wij nog een uur staan wachten, eer wij werden binnengelaten. Om 3 uren 's nachts, den 24sten, opende men de poort, en wij marscheerden in stilte door de, met lantaarns en aan verscheidene huizen hangende lampions, goed verlichte straten. Op de markt hield men ook eene poos rust, en toen geleidde men ons naar het oude arsenaal (digt bij het bassin), dat wij betrokken en ons voor kazerne diende, waartoe het reeds gediend had voor troepen die doorgetrokken waren. Hier lag men, in groote holle vertrekken of zalen, met twee bataillons (1ste en 2de) oopengepakt; het 3de bataillon was in een ander gebouw. Het zag er allersmerigst uit; half in duisternis, met een paar officieren eene plaats zoekende, vonden wij eene kleine kamer, waarin eenige hangmatten waren, gevuld met kort, oud belegen stroo. Zeer vermoeid zijnde, waren wij al blijde iets dergelijks te vinden, en, zonder te onderzoeken wat in dit oude stroo denkelijk huisvestte, rolde ik mij in mijn mantel en wierp er mij op, even zoo als mijne kameraden. Alzoo liet men ons gerust tot 's morgens acht uren liggen. Buiten ons, waren in Antwerpen veel troepen, namelijk: twee bataillons grenadiers, een bataillon jagers, een gedeelte der 9de afdeeling infanterie, en veel artillerie; alsook het regiment lanciers. Op de citadel waren een gedeelte der 9de en de geheele 10de afdeeling, een bataillon van de 13de afdeeling, een bataillon der koloniale troepen, en de noodige artillerie.

In Antwerpen komende, geloofden wij in eene veilige haven binnen te loopen; ook stelde men vertrouwen in de gezindheid der gegoede burgers,

van welke er vele gewapend waren; en men meende in hen eene kracht-dadige ondersteuning te zullen vinden, in geval van oproer; want men was weldra met den slechten geest van het gemeen bekend; *dit* vatte dan ook al spoedig meer moed; de burgers daarentegen werden twijfelmoedig, en lieten zich zóó door den stroom des oproers medevoeren.

Des namiddags aan de kazerne terugkomende, na eerst in een logement gegeten en toen langs de Schelde te hebben gewandeld, vond ik het bataillon aangetreden, om naar buiten te marscheren en vóór de stad positie te nemen, als wordende de troepen, welke om en bij Berghem waren, reeds door de muitelingen aangetast. Het mijne beurt voor de wacht zijnde, werd ik gekommandeerd om aan de kazerne met 25 à 30 man te blijven, om de karren van den bataillons-staf en die beladen met de administratie en met de bagage der officieren, te bewaken. Het 1ste en 3de bataillon onzer afdeeling rukten ook uit, zoodat ik met mijne wacht daar alleen achterbleef. In den avond liepen wel enkele dronken kerels langs de kazerne; doch er gebeurde niets. Eenige patrouilles van burgers, sterk 80 à 100 man, kwamen langs de kazerne en doorkruisten de straten, om de goede orde te bewaren.

Na één dag en twee nachten buiten te hebben gestaan, kwam het 2de bataillon 's morgens den 26sten binnen; het had in die twee nachten veel koude geleden, maar was in zijne stelling weinig in aanraking met den vijand geweest. Den 25sten was er te Berghem den geheelen dag gevochten; ook was de vijand daar zeer talrijk. De luitenant-generaal CHASSÉ liet verscheidene huizen, waarin de vijand zich nestelde, in brand steken; en, om een voorbeeld te geven van hun geen schuilhoek te willen laten, liet hij het eerst zijn eigen fraai landhuis in brand steken. Van de afdeeling was het 3de bataillon dien dag het meest in 't vuur geweest, en het heeft den vijand veel verlies toegebracht. Dien dag hebben de muitelingen in 't algemeen veel verloren; maar ook wij leden een groot verlies in den kolonel brigade-kommandant REUTHER, wien door een kanonkogel een been werd verbrijzeld, waaraan hij spoedig overleed.

Het gevecht te Berghem had geheel Antwerpen reeds in beweging gebracht; het geringste vonkje was bij het gemeen en de kwalijkgezinden maar noodig om het oproer in laaije vlam te doen uitbreken; men zag dan ook maar naar eene gunstige gelegenheid uit. — Deze gelegenheid scheen voor hen eenigermate gekomen te zijn, op den 26sten, door het vertrek van veel troepen naar den kant van Westwezel, en verder op Breda, bestaande uit de grenadiers, de jagers, de overblijfselen van de 1ste en 15de afdeeling infanterie, de lanciers, en twee batterijën artillerie,

ieder van acht stukken; daarbij eene menigte bagagewagens. Dit alles maakte een zeer langen trein uit en deed den Antwerpenaren gelooven, dat de stad van troepen bijna ontbloot was. De opstandelingen verzamelden zich in sommige gedeelen der stad, maakten zich van eenige wapens, in een schuitje geladen, meester; en begonnen aanstonds gewelddadigheden te plegen. Wij, aan de kazerne staande, hoorden in de verte verscheidene schoten vallen; en overal in de nabijheid zag en hoorde men de vensters en deuren sluiten, de uithangborden inhalen, — uit vrees voor moord en plundering. Zoo begon die dag, welken ik nimmer zal vergeeten, gevolgd van eenen voor onze afdeeling nog noodlottiger dag.

De troepen, welke te Berghem gestaan hadden, waren intusschen naar de Citadel getrokken, en de vijand was tot dicht bij de stad genaderd. Het schieten in de stad nam zeer toe, zonder dat wij juist konden vernemen wáár; wij verlieten nu de kazerne. De 7de afdeeling marscheerde naar de wallen, ten einde den vijand van buiten te beletten in de stad te komen, hetwelk geen moeite kostte: weinige gewerschoten waren voldoende om hem op een eerbiedigen afstand te houden, daar hij geen magt bezat om in het open veld tegen manschappen, achter eene borstwering gedekt, op te trekken. De door ons welbezette poorten zouden toereikend zijn geweest om dat schuim des volks er buiten te houden. Het 2de bataillon stond tusschen twee poorten verdeeld, zoo ik meen de Mechelsche en de Borgerhoutsche; daar waren wij tot 's namiddags vier uur, nagenoeg werkeloos, hoorende in het binnenste der stad het vuur al meer en meer toenemen. Men vleide zich nog eenigermate dat dit tusschen de gewapende burgermagt en het gemeen plaats had; maar, uit de Citadel kanonschoten hoorende vallen, en kort daarvoor onze bagage er henen zijnde gedragen, begrepen wij wel dat het niet rigtig was. Hetgeen wij ons aanvankelijk voorstelden, tusschen de gewapende burgers en het gemeen voor te vallen, was misleiding: want de gewapende burgers hadden hunne geweren weggegooid of weggegeven aan het gemeen. De hoofdwacht was aangevallen en door groote overmagt veroverd; ook nog een aantal militairen waren in de kazernen overvallen. Bij al deze omstandigheden gebeurden vele wreedheden en gruwelen, welke ik niet gezien heb, en ook onnoodig acht de akeligheid er van mede te deelen.

Ik bevond mij met een detachement een weinig zijdelings van de compagnie, omtrent tegenover eene straat op den wal uitkomende. Ons was streng verboden een schot te doen, voor dat wij aangevallen werden; desniettegenstaande zag ik reeds in de verte, op twee- à driehonderd passen, in die straat de steenen opbreken en eene soort van borstwering

of barikade opwerpen, en eenig gewapend volk in de huizen sluipen, — waarvan ik dadelijk kennis gaf aan den kapitein. Maar, daar er eenige schutters in uniform bij waren, wist men niet zeker hoe het met die zaak gesteld was, en of zij zich mogelijk bij ons zouden willen voegen. De kapitein, een schutter tegenover de zijnen ziende, riep zelfs: »niet vuren!» maar een schutter, met andere gewapenden tot aan de hoeken der straat aan den voet van den wal gekomen zijnde, gaf vuur op ons. Ook eenige schoten vielen er uit de vensters aan die straat, en een soldaat werd daardoor in het been gewond en viel neder. De soldaten aarzelden een oogenblik, en nu gelastte ik nadrukkelijk, vuur te geven, waaraan een paar gehoorzaamden, schoon zijdelings afgaande. Intusschen dien gekwetsten soldaat, voor de straat op den wal liggende, vruchteloze pogingen ziende doen om op te staan en telkens weder nederstortende, zoo liep ik naar hem toe en sleepte hem daar van daan, — want dat gezigt deed mij zeer.

De vijand was inmiddels sterker geworden en kwam talrijker aan de hoeken der straten opzetten, en ik zag het gevaar, waaraan wij blootgesteld waren, al meer en meer in, zoo dat ik de soldaten aanzette om behoorlijk en welgerigt vuur te geven, — hetgeen gedaan werd: onderwijl sneuvelde er een van den vijand. De muitelingen maakten veel misbaar, en tevens zag ik een van hen het geweer op mij aanleggen; maar zijn toeleg mislukte, het geweer wilde niet afgaan. De soldaten riepen mij in die oogenblikken toe, op zijde te gaan; maar ik beval hun mij te volgen, sprong van den wal af, en liep op den vijand aan, mij aan den hoek der straat stellende; en daar ik door eenigen dadelijk gevolgd werd, vloden de muitelingen achteruit. In de straat te komen was echter niet geraden; ik werd geducht bestookt uit de huizen en van achter de barikade. Van mijnen kant liet ik in al de vensters schieten, zoodat geen der oproerlingen er meer durfde uit te kijken; en een tuindeur werd door de soldaten opengebeukt, als zijnde de vijand van de stadszijde daarin gekomen om in het hoekhuis te sluipen, — waaruit zij ons verplet zouden hebben. Ik liet onderwijl langs de hoeken sterk vuur geven op die barikade, waar eenigen achter stonden, en deed hen die verlaten. Zij begaven zich allen aan weerskanten in de huizen, en vuurden op ons, zoodra zich maar iemand om den hoek vertoonde. Men riep mij, vóór ik daar stond, toe dat ik mij zou overgeven; en, als antwoord daarop, eenigen van hen in de straat hebbende doen vallen, zou het niet gemakkelijk voor mij afge-loopen zijn, indien ik in hunne handen geraakt ware. Het volk, in de stad meester zijnde, begaf zich altemaal naar de zijde van den wal,

waar *wij* ons bevonden, en plaatste zich in al de gebouwen, hoeken en gaten, en achter de daken, vuur gevende, zonder zelfgevaar, op allen die zich van ons op den wal durfden vertoonen: het zou onmogelijk geweest zijn, de muitelingen hieruit te verdrijven.

Een zware muur scheidde ons nog van hen af, en het zou zelfs meer dan de helft van het bataillon gekost hebben, alleen om hen te naderen. Mijne positie was nu in den avond hier dan ook verergerd: daar er een steenen torentje op den muur is, waaruit zij die zijde bestrijken konden waar ik stond, hadden zij er zich in geplaatst en wilden mij volstrekt daar van daan hebben; hiertoe gingen zij als de sluipmoordenaars te werk, door zonder gerucht mij van kant te willen maken. Daartoe gebruikten zij eene windbuks; een kogel kwam mij langs de ooren fluiten, zonder dat ik een schot hoorde. Aanhoudend ploften dergelijke kogels naast mij neer; maar ik gelastte aanstonds, plat tegen den muur te gaan staan, en liet door een paar soldaten, op den hoek staande, in de straat vuren op al wat zich vertoonde.

Dit ging den geheelen nacht zoo door. Akelig was het daarbij de alarmklokken in de stad en van de omliggende dorpen te hooren; een paar gekwetsten naast mij liggende kermen, en een muiteling op de plaats dood uitgestrekt liggende, leverden tevens een ijselijk tooneel op. In den nacht werd ik, een uur lang, aan geen gering gevaar blootgesteld, door een valsch gerucht dat zich verspreidde, dat namelijk door eene poort welke de vijand zoude hebben veroverd, de gemeenschap tusschen ons en de Citadel zoude afgebroken zijn, — waarop het bataillon er heen trok om die positie te hernemen, houdende of latende eene sterke bezetting aan de andere poort, en ook de straat tusschen die twee poorten door *mij* bezet, om de gemeenschap onderling te houden en niet afgesneden te worden. Mijne soldaten het bataillon voorbij ziende komen, slopen, ten onregte denkende met het bataillon naar de Citadel te gaan, in stilte mede, daar zij een weinig met schrik bevangen waren van bij mij daar alleen te blijven. Toen stond ik geheel alleen, zocht hen weder te vinden, en kwam met een korporaal en drie man terug, die mij smeekten weg te gaan, om niet vermoord te worden. Het belang van die positie inziende, dreigde ik te doorkijken wie weg zou willen gaan, en liet in de straat vuren om den vijand mijne zwakheid niet te doen merken. Weldra kreeg ik versterking door enkele afgezonderde soldaten, die in de verte het bataillon nadwaalden en welke ik aanhield om zich bij mij te verdedigen. Het bataillon kwam eindelijk terug, en had gelukkig de poort niet door de onzen verlaten gevonden; het hernam nu zijne vorige stelling.

Tegen het aanbreken van den dag kwam de order van den luitenant-generaal CHASSÉ, dat de 7de afdeeling naar de Citadel zoude retireren. Zoo deze order in den nacht gekomen ware, zou de 7de afdeeling de helft minder manschappen verloren hebben; maar de majoor DE BOER, adjudant van den generaal CHASSÉ, had dat tegengehouden en afgeraden.

De 7de afdeeling verliet nu de positie en trok langs de straat, waar ik stond, heen met den braven kolonel EIJMAAL aan het hoofd. Voorbij die straat komende, moest ieder peloton zoo spoedig mogelijk overtrekken, om niet uit de huizen geraakt te worden; op die huizen liet ik toen aanhoudend vuren. Toen eindelijk de afdeeling voorbij was, volgde ik haar; maar het marscheren van die plaats tot aan het plein der Citadel, dat maar een half uur duurde, leverde de schrikkelijkste oogenblikken op. Over de wallen gaande, waardoor men geheel blootgesteld was aan een moorddadig vuur uit al de belendende huizen, terwijl achter muren en zelfs uit de pannen der daken geweertrompen uitstaken, kon het niet anders of wij moesten een groot verlies ondergaan. Velen, zich voor dat vuur willende dekken, door achter de buitenhelling van den wal langs te kruipen, waar een steil gemetseld muurwerk de gracht boordt, gleden uit, vielen in de gracht en verdronken, soms diegenen medeslepende aan welke zij zich in hun val vastgrepen, en die mede omkwamen. Die passage van den wal vergeet ik nooit; nu en dan komt ze mij nog met ijzing voor de oogen! De bataillons, elkander opdringende om daar voorbij te komen, liepen over dooden en kermende gekwetsten heen: de schrik had het menschelijk gevoel verdoofd. De kolonel werd gewond, doch opgenomen en weggedragen; maar ontving onder het wegdragen nog een gevaarlijk schot in het been. Ook een dergenen die hem wegdroegen, werd gewond. Al de treurige omstandigheden mede te deelen, welke dezen aftogt vergezelden, zou dit verhaal te zeer uitbreiden; hieldien blijft er nog zooveel treurigs en ijselfijks te vermelden, dat ik den lezer verzoek zich met moed en geduld te wapenen.

De 7de afdeeling, op het plein vóór de Citadel zamenkomende, stelde zich in kolonne en rukte de Citadel binnen; maar, dewijl het daar reeds vol troepen was, moest één bataillon, het 2de, naar het daarbijgelegen nieuwe arsenaal. Aan het arsenaal komende, dat uit eene menigte gebouwen bestaat, kreeg het bataillon een gedeelte van hetzelfde, en werd in zeer groote zalen verdeeld. Zeer vermoeid zijnde, viel ieder op de planken neder; de officieren gingen op wat stroo, in een hoek bij elkander liggen, en de meesten geraakten aanstonds in slaap. Een wapenstilstand was gesloten, de witte vlag waaide van den toren, van de citadel en van

de schepen: alles liet zich aanzien dat de dag rustig zoude eindigen. Doch dit viel heel anders uit: de 27ste was nog niet voorbij. De wapenstilstand werd niet geëerbiedigd bij hen, die niets dan verraad, ontrouw en schending van eer en plicht kenden. — De muitelingen hadden zich, gedurende den tijd dat wij rustig in het arsenaal waren, geplaatst in de huizen welke daarop uitzagen en nabij waren. Eensklaps begonnen zij daaruit te vuren op dat gedeelte van het arsenaal, waar een bataillon van de 15de afdeeling in was, tegelijkertijd met het kanon de poort losschietende, die op het plein van het arsenaal uitzigt geeft. Dit bataillon, niet dadelijk mogende terugvuren, verliet het gebouw en trok naar de Citadel; ons bataillon, deze beweging ziende en in eene slechte positie zijnde om op den vijand te vuren, trok insgelijks naar de Citadel. Maar ieder zag met huivering het gevaar aan om daarheen te komen, doordien zich een verschrikkelijk kanon- en geweervuur, op eene breedte van niet meer dan 40 à 50 passen, zamentrok. Daar eens voorbij zijnde, was men veilig, door andere gebouwen, waardoor men gedekt was. Het bataillon, maar éenen trap hebbende, om één voor één af te komen (dat echter niet gebeurde, daar men er met geweld afdrong) had nog al wat tijd noodig, eer het beneden gekomen was. Ik had eerst gemeend vooraan te zijn, maar kwam geheel achteraan; toen ik beneden op de plaats kwam, zag het er leelijk uit. Daar stonden wel tachtig soldaten, die den overloop niet wilden wagen; eenigen die er zich aan waagden, stortten dadelijk neder. Niettegenstaande dit schrikwekkend gezigt, kon ik toch het denkbeeld niet verdragen van gevangen te zullen worden genomen, — hetwelk onvermijdelijk het lot moest worden van hen die daar bleven staan. Ik nam dus het besluit, nadat weder een kanonschot gedaan was, de kans te wagen, willende liever gekwetst zijn dan gevangen genomen worden; en, o wonder, ik kwam er zonder letsel over! Begrijp eens; — toen ik voorbijsnelde, hoorde ik bij hen een geweldig geschreeuw en alles scheen op mij tegelijk los te branden. Een' soldaat mij willende volgen en omtrent naast mij zijnde, werd de voet afgeschoten en hij rolde neder. Als ik bedenk, hoe ik in dit oogenblik bewaard ben gebleven, dan gevoel ik dat een hoogere hand mij heeft behoed, zoo als ik in die dagen zoo dikwijls heb mogen ondervinden.

De generaal CRASSÉ, met regt verontwaardigd over het schendig gedrag der Antwerpenaren, liet de noodige manschappen op de wallen plaatsen, en het beruchte bombardement, zoo van de Citadel als van de schepen, beginnen. De overige troepen waren alle uit elkander en in de kazernen gegaan, aangezien er geen het minste gevaar voor eene bestorming was:

dat verraderlijk volk was te laag en te lafhartig om zoo iets grootsch te durven ondernemen.

Inmiddels liet zich het gebulder van het geschut voortreffelijk hooren, en ik en velen begaven ons naar den wal, om de schoone uitwerking te zien, welke het bombardement op en in Antwerpen had; iedere vlam die uit een gebouw omhoog rees, werd door ons met »hoerah!» van den wal begroet. Het nieuwe arsenaal, waar de muitelingen in waren, werd in brand geschoten, en, nadat het door hen verlaten was, verder in brand gestoken en totaal afgebrand. Dat was een ontzagelijke brand, doordien er veel hout in die gebouwen was. Het schoonste vuurwerk is niets, in vergelijking van hetgeen men hier zag: een toren stond gansch in vuur en vlam en brandde geheel uit; dit was zulk een statig schouwspel, alsof eene vuurkolom van boven uit het hemelruim op de aarde rustte. De brand gaf zooveel licht, dat men in de Citadel op de kamers geene kaarsen behoefde te branden.

De Citadel, zoo vol troepen zijnde, was niet in staat die behoorlijk te kunnen logeren; al de gebouwen waren leeg gemaakt, en de soldaten lagen even als de schapen door elkander. De officieren van ons bataillon hadden een klein kamertje, waarin zij alle nevens elkander, op vuile stroozakken, gevuld met belegen stroo, zich nederwierpen, nog altoos het genoegen missende van zich te kunnen uitkleeden. De vivres werden hier geregeld uitgedeeld; maar buiten dat was toen hier niets te krijgen. Iedereen verlangde er van daan te komen: gelukkig duurde ons verblijf ook niet lang!

Reeds den 29sten werden troepen ingescheept en naar elders vervoerd. Den 31sten October begon het bij de 7de afdeeling met het 1ste bataillon, 't welk getransporteerd werd naar de forten Lillo en Liefkenshoek, doch kort daarna naar Bergen-op-Zoom kwam, daar die forten door andere troepen bezet werden. Maar, eer ik verder ga, kan ik niet voorbij te melden, dat de 7de afdeeling op de Citadel nog een treffend verlies moest ondergaan. De kolonel EIJMAAL, zoo als ik reeds gemeld heb, den 27sten op den wal tweemaal zwaar gewond zijnde, zoo liet zich die wond spoedig al zeer ongunstig aanzien, en, van oogenblik tot oogenblik verergerende, is hij reeds in den nacht van den 29sten October overleden. Hierdoor verloor de afdeeling een kolonel, welke nog lang zal betreurd worden. Den 31sten is zijn stoffelijk overschot door het geheele korps officieren in stilte ter aarde besteld.

In den nacht van den 31sten October waren er schepen gekomen, en het vertrek van ons bataillon werd bepaald op den 1sten November. Vóór het aanbreken van den dag, terwijl het nog duister was, scheepten wij ons

met de geheele 1ste compagnie, even als de vorige troepen zulks gedaan hadden, zonder het minste gerucht, in op een vrachtschip. Deze diepe stilte nam men in acht, om te Antwerpen geene beweging te doen kennen. Wij zeilden alzoo stil, langs de oorlogsschepen, de stad voorbij; verder, langs de fortén Lillo, Liefkenshoek en Bath, naar Bergen-op-Zoom, alwaar wij met de compagnie gezond en wel aankwamen. Onderweg werden wij door de op stroom liggende kanonneerbooten verkend. Te Bath moesten wij naar den vloed wachten; het was aldaar zeer levendig, door de menigte van schepen.

Aangenaam was het ons te ontschepen. Te Bergen-op-Zoom werden de officieren bij de burgers ingekwartierd en de manschappen in ledig gemaakte stallen op stroo gelegerd.

Deze bewegingen gedurende twee maanden zijn alzoo op drierlei wijzen geschied: ten eerste op wagens, ten tweede te voet, ten derde en laatste te sloop.

NOTA. Vorenstaand verhaal is een getrouw afschrift uit een brief van een toenmalige 1sten luitenant (thans hoofdofficier in ons leger) van het 2de bataillon der 7de afdeeling infanterie, kort na de vermelde gebeurtenissen door hem aan zijne ouders geschreven. Deze brief is, vóór zijne verzending, in den kring van verscheidene officieren van dat bataillon voorgelezen en door hen allen voor overeenkomstig met de waarheid verklaard. De verhalen, en zulks pleit voor zijne naauwgezette waarheidsliefde, heeft echter, grootendeels, *alleen zijne eigene ontmoetingen en die waaraan hij regtstreeks deel had*, beschreven. Andere officieren deelhebbers zouden welligt aan dit verhaal nog veel kunnen toevoegen. Althans is mij door mondelinge overlevering bekend, dat bij de affaire van Waelhem de kapitein DIRT (wanneer in 1850 deze bij 't 2de bataillon is gekomen, is mij onbekend) zich bijzonder moet hebben onderscheiden; en dat de soldaat W. BAALINK (van zijne compagnie) op zijne algemeene opvraag daartoe, overzwemmende, het vaandel van den overkant weggenomen, en dadelijk daarvoor van dezen zijnen kapitein een goud tientje ontvaangen heeft; terwijl hem later, tot belooning van zijn heldenfeit, de Willemsorde der 4de klasse is geschonken. Ook moeten nog twee soldaten van dat bataillon, bij die gelegenheid, een stout stuk hebben verrigt, namelijk, onder 's vijands vuur overzwemmende, een bootje van den anderen kant hebben overgehaald, om den vijand te beletten er tot ons nadeel gebruik van te maken. Voor het overige, heb ik, als sergeant-majoor bij dat bataillon, al het verhaalde (waarbij ik evenwel zelfs niet tegenwoordig ben geweest, als hebbende tot in September 1852 bij een schutterbataillon gediend, dat echter meermalen met de 7de afdeeling in dezelfde of naburige kantonnementen en in de legerkampen bij Reijen en bij Oirschot, te zamen was, te zamen diende, en veel onderlingen omgang had) dikwijls, in hoofdtrekken hooren vertellen, en nog menige bijzonderheid er bij; echter alles te onbepaald, om er met vrucht melding van te kunnen maken.

N . . . . . Junij 1856.

A. v. W.